

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
В Л А Д А
05 Број: 633-7719/2024
23. август 2024. године
Београд

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
НАРОДНА СКУПШТИНА
БЕОГРАД

ПРИМЉЕНО: 23 .08. 2024

Орг. јед.	Број	Прилог	Вредност
03	633-19	91	24

НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ

БЕОГРАД

Влада, на основу члана 123. тачка 4. Устава Републике Србије и члана 150. став 1. и члана 192. став 2. Пословника Народне скупштине („Службени гласник РС”, број 20/12 – пречишћен текст), подноси Народној скупштини Предлог одлуке о утврђивању Дворина – Мађарског гробља у селу Бања за непокретно културно добро – археолошко налазиште од изузетног значаја, с предлогом да се узме у претрес.

За представника Владе у Народној скупштини одређен је Никола Селаковић, министар културе, а за повереника Данијела Ванушић, вршилац дужности помоћника министра културе.

ПРЕДСЕДНИК

Милош Вучевић

4100224.004/11

ПРЕДЛОГ

На основу чл. 41, 42. и 48. став 1. Закона о културном наслеђу („Службени гласник РС”, број 129/21) и члана 8. став 1. Закона о Народној скупштини („Службени гласник РС”, број 9/10),

Народна скупштина доноси

О Д Л У К У

О УТВРЂИВАЊУ ДВОРИНА – МАЂАРСКОГ ГРОБЉА У СЕЛУ БАЊА ЗА НЕПОКРЕТНО КУЛТУРНО ДОБРО – АРХЕОЛОШКО НАЛАЗИШТЕ ОД ИЗУЗЕТНОГ ЗНАЧАЈА

1. Дворине – Мађарско гробље у селу Бања утврђује се за непокретно културно добро – археолошко налазиште од изузетног значаја.

Дворине – Мађарско гробље у селу Бања (у даљем тексту археолошко налазиште), налази се на територији општине Аранђеловац, у месту Бања.

2. Археолошко налазиште налази се на северном подножју планине Венчац, у селу Бања, удаљено непун километар од центра насеља. Смештено је на већем платоу изнад потока Поповца. У централном делу платоа откривена је црква са припратом дужине 27 m, односно 16,85 m без припрате, док је ширина цркве 14 m, а припрате, која је ужа, приближно 12 m. Грађена је ломљеним каменом, опеком и кречним малтером. Унутрашња лица зидова су обрађена тесаницима сиге, док се изглед фасада само наслућује на основу два већа тесаника сачувана на лицу места на зиду апсиде. Ширина зидова је приближно 1 m, не рачунајући сокл који је широк 0,30 m. Зидови су очувани највише 1 m или незнатно више. Централна апсида цркве је споља петострана, јужна и северна су тростране, док су изнутра све три апсиде полукружне. Главни део олтара се од запада ка истоку благо шири, тако да је потковичастог облика. Његова највећа ширина је 4,55 m, укупна дужина 6,6 m. Испред апсиде је делимично очувана зидана стопа за часну трпезу, правоугаоне основе (1,05 x 0,61 m). Проскомидија и ђаконикон су посебне просторије које су са олтаром повезане пролазима. Обе просторије се од запада ка истоку благо сужавају, што је последица ширења централног олтарског простора. Олтар и наос су били осликани, о чему сведоче мање површине фресака сачуване на зидовима и бројни фрагменти пронађени у шуту током истраживања. На основу представа лица на фрескама закључено је да је реч о фреско сликарству које се датује у трећу четвртину 14. века.

Уз северну ивицу платоа су рушевине грађевине правоугаоне основе, дим. 18,70 x 7,80 m, зидане ломљеним каменом и кречним малтером, уз местимичну употребу сиге, са приземљем укопаном у падину (подрум) и спратом који је незнатно очуван.

Око остатака срушене средњовековне цркве настало је у другој половини 18. века гробље у којем се сахрањивало и током прве половине 19. века. Гробље се великим делом простире и преко рушевина цркве. Избројано је укупно 118 надгробних обележја, типа усадника и хоризонталних надгробних плоча, међу којима су и средњовековне, у секундарној употреби. Само неколико је с натписима, опредељеним у другу половину 18. и прву половину 19. века. На овај период указују и покретни налази из гробова.

Удружење „Павле Бакић” из Аранђеловца поставило је 2009. године спомен обележје у близини остатака цркве, које је посвећено Павлу Бакићу, српском деспоту, који је столовао на Венчацу до 1525. године (к. п. бр. 3575/2 КО Бања).

3. Граница археолошког налазишта пресеца на два места катастарску парцелу број 3644 КО Бања, у државној својини, иде делом катастарске парцеле 3660 (део пута до североисточног угла к. п. 3608/1) КО Бања, у државној својини, пружа се спољним ивицама катастарских парцела број 3575/1, 3575/2, 3575/3, 3603, 3604/1, 3604/2, 3605, 3608/1 КО Бања, у приватној својини, а обухвата катастарску парцелу број 3607 КО Бања, у јавној својини, делове катастарске парцеле број 3644 (део пута између североисточног угла к. п. 3575/1 и југоисточног угла к. п. 3575/3), 3660 (део пута до североисточног угла к. п. 3608/1) КО Бања, у државној својини, катастарске парцеле број 3575/1, 3575/2, 3575/3, 3603, 3604/1, 3604/2, 3605, 3608/1 КО Бања, у приватној својини.

Граница заштићене околине археолошког налазишта креће се спољним ивицама катастарских парцела број 3065/2, 3573/1, 3573/2, 3575/4, 3576/1, 3601, 3609, 3610, 3608/2 КО Бања, у приватној својини, деловима катастарских парцела број 3644, 3660 КО Бања, у државној својини, а обухвата катастарске парцеле број 3065/2, 3573/1, 3573/2, 3575/4, 3576/1, 3601, 3602, 3608/2, 3609, 3610 КО Бања у приватној својини; делове катастарских парцела број 3644, 3660 КО Бања, у државној својини.

У случају неслагања наведеног списка катастарских парцела и графичког прилога на коме је приказана граница споменика културе и његове заштићене околине, меродаван је Графички прилог.

4. Археолошко налазиште је у власништву више лица.

Заштићена околина археолошког налазишта је у власништву више лица.

5. Археолошко налазиште припада српско-византијском типу грађевине, какве су карактеристичне за простор Македоније и Косова и Метохије. Цркве развијене варијанте уписаног крста с куполом, троделним и троапсидалним олтаром и једновремено зиданом припратом припадају раздобљу које је у српској архитектури започето градитељским делима краља Милутина у последњој деценији 13. века, а окончано 1371. године, смрћу цара Уроша, последњег владара из лозе Немањића. Изглед архитектонских остатака монументалних размера, квалитетан начин градње цркве и сликани делови зидова представљају изузетан пример стваралаштва у историјском раздобљу краја 13. и 14. века у северним крајевима средњовековне Србије.

6. Категорија археолошког налазишта је културно добро од изузетног значаја (културно добро I категорије).

7. Утврђују се следеће мере заштите археолошког налазишта:

1) Ближи услови чувања, одржавања и коришћења културног добра:

– садржаје, активности и коришћење налазишта прилагодити у сврхе развоја и разумевања историјске, културне и научне вредности средњовековног наслеђа;

– обавезно очување аутентичне архитектуре средњовековног наслеђа;

– археолошко истраживање и конзерваторско-рестаураторски радови обављају се циљу заштите, очувања, презентације и научног тумачења средњовековног наслеђа;

2) Стручне и техничке мере заштите ради обезбеђења културног добра од пропадања, оштећења, уништења и крађе:

– радови на конзервацији и презентацији откривених објекта се могу вршити само по условима надлежног завода за заштиту споменика културе;

– презентовање обавити уз одговарајућу конзервацију, рестаурацију, физичку заштиту, као и музејску и едукативну приступачност;

– обављање редовног одржавања и уређивања археолошког налазишта, редовно чишћење ниске и уређење високе вегетације;

3) Начин обезбеђивања коришћења и доступности културног добра јавности:

– изградња инфраструктуре и помоћних објеката обавља се у циљу заштите и презентације археолошког налазишта и по условима надлежног завода за заштиту споменика културе;

– опремити археолошко налазиште одговарајућим информативним, едукативним и интерактивним средствима.

4) Ограничења и забране у погледу располагања културним добром и његове употребе, у складу са законом:

– забрана неовлашћеног прикупљања површинских археолошких налаза;

– конзервација, реконструкција и други радови на археолошком налазишту изводе се на основу пројеката заштите културног наслеђа.

5) Ограничења, односно забране извођења одређених грађевинских радова, промене облика терена и коришћења земљишта у оквиру заштићене околине културног добра, као и промене намене појединих културних добара:

– промена облика терена дозвољава се само у функцији презентације археолошког налазишта и уз одговарајућу презентацију налаза;

– забрана изградње индустријских објеката, стамбених и помоћних објеката на археолошком налазишту;

– забрана обраде земље дубоким орањем до дубине веће од 0,30 m, као и изградња канала за наводњавање;

– забрана сађења високе вегетације и пошумљавања простора;

– забрана вађења песка, шљунка, камена или земље и било која врста оштећења археолошког налазишта;

– забрана просипања, одлагања и привременог или трајног депоновања отпадних и штетних материја – хемијски агресивних, експлозивних, отровних и радиоактивних;

б) Уклањање грађевинског или другог објекта чије постојање угрожава заштиту или коришћење културног добра.

Утврђују се следеће мере заштите заштићене околине археолошког налазишта:

1) Ближи услови чувања, одржавања и коришћења културног добра:

– обавезно очување аутентичности окружења археолошког налазишта;

2) Стручне и техничке мере заштите ради обезбеђења културног добра од пропадања, оштећења, уништења и крађе.

3) Начин обезбеђивања коришћења и доступности културног добра јавности:

– изградња инфраструктуре је дозвољена само у функцији заштите и презентације налазишта и по условима надлежног завода за заштиту споменика културе;

4) Ограничења и забране у погледу располагања културним добром и његове употребе, у складу са законом:

– забрана неовлашћеног прикупљања површинских археолошких налаза;

5) Ограничења, односно забране извођења одређених грађевинских радова, промене облика терена и коришћења земљишта у оквиру заштићене околине културног добра, као и промене намене појединих културних добара:

– промена облика терена дозвољава се само у функцији презентације археолошког налазишта;

– забрана изградње индустријских објеката, стамбених и помоћних објеката;

– забрана обраде земље дубоким орањем до дубине веће од 0,30 m, као и изградња канала за наводњавање;

– забрана сађења високе вегетације и пошумљавања простора, осим на парцелама које су под шумом;

– забрана вађења песка, шљунка, камена или земље и било која врста оштећења археолошког налазишта;

– забрана просипања, одлагања и привременог или трајног депоновања отпадних и штетних материја – хемијски агресивних, експлозивних, отровних и радиоактивних;

б) Уклањање грађевинског или другог објекта чије постојање угрожава заштиту или коришћење културног добра.

8. Графички приказ основе археолошког налазишта и његове заштићене околине са објектима који се у њој налазе, са катастарским и земљишнокњижним подацима, је у прилогу ове одлуке и чини њен саставни део.

9. Ова одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије“.

Број

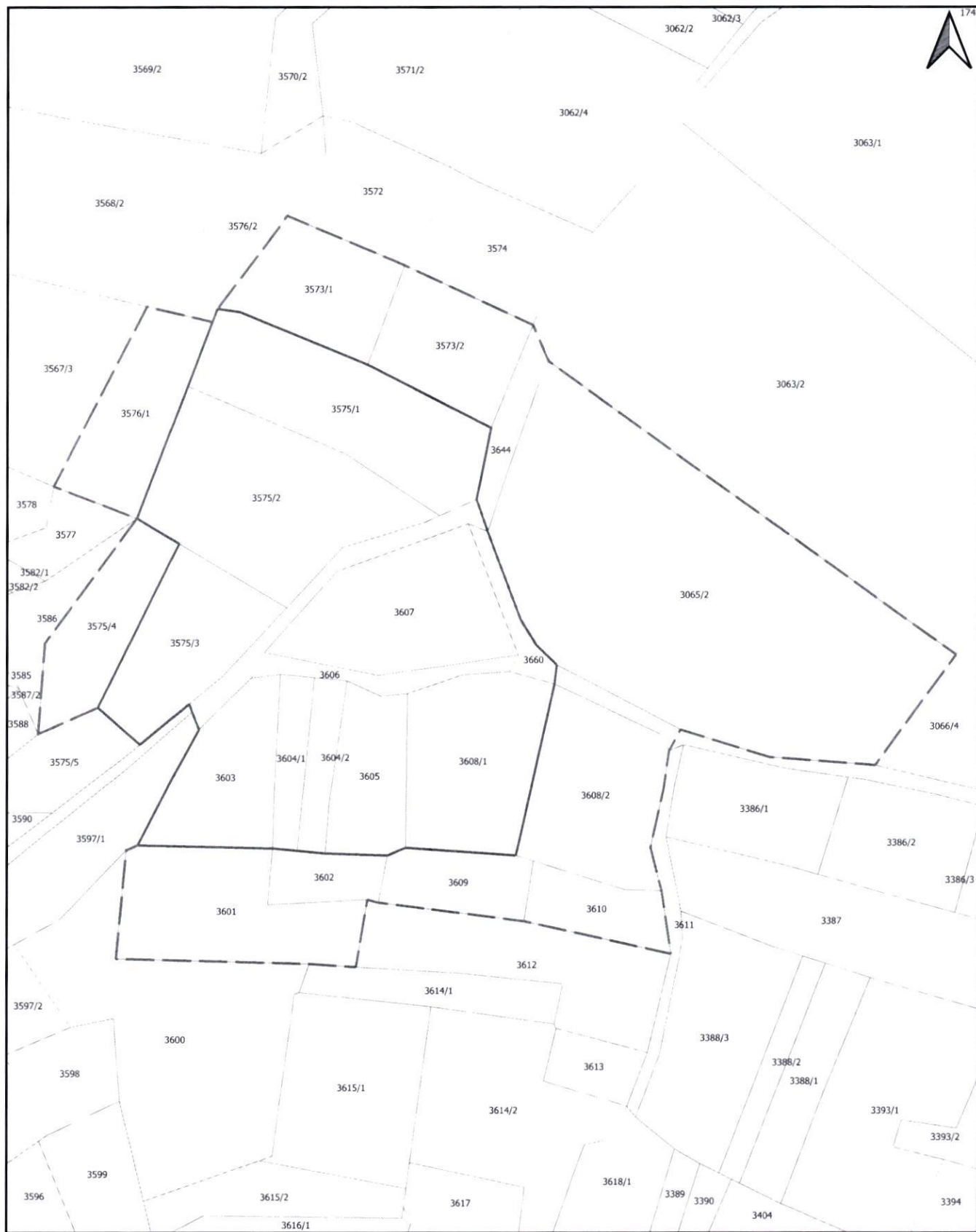
У Београду, 2024. године

НАРОДНА СКУПШТИНА

ПРЕДСЕДНИК

ГРАНИЦА АРХЕОЛОШКОГ НАЛАЗИШТА ДВОРИНЕ – МАЂАРСКО ГРОБЉЕ У СЕЛУ БАЊА

ГРАФИЧКИ ПРИКАЗ ОСНОВЕ АРХЕОЛОШКОГ НАЛАЗИШТА
И ЗАШТИЋЕНЕ ОКОЛИНЕ СА СВИМ ОБЈЕКТИМА КОЈИ СЕ У ЊОЈ НАЛАЗЕ

ЛЕГЕНДА

— ГРАНИЦА АРХЕОЛОШКОГ НАЛАЗИШТА

- - - ГРАНИЦА ЗАШТИЋЕНЕ ОКОЛИНЕ АРХЕОЛОШКОГ НАЛАЗИШТА

0 25 50 75 100 m

Образложење

I. Правни основ за доношење акта

Правни основ за доношење Одлуке садржан је у чл. 41, 42. и 48. став 1. Закона о културном наслеђу („Службени гласник РС”, број 129/21), којим је прописан садржај акта о утврђивању, обухват мера заштите које се утврђују, као и да Народна скупштина утврђује културна добра од изузетног значаја, и члану 8. став 1. Закона о Народној скупштини („Службени гласник РС”, број 9/10) којим је прописано да Народна скупштина доноси закон, буџет, завршни рачун, план развоја, просторни план, пословник, стратегију, декларацију, резолуцију, препоруку, одлуку, закључак и аутентично тумачење.

II. Разлози за доношење одлуке

Археолошко налазиште налази се у северном подножју планине Венчац, у селу Бања код Аранђеловца, удаљено непун километар од центра насеља. Смештено је на већем платоу изнад потока Поповца. У централном делу платоа је откривена црква са припратом. Црква је у потпуности истражена, осим што су остаци спољног сокла на јужном и северном зиду наоса остали под шутом. Истражени су и сви средњовековни гробови унутар цркве, као и гробови из турског периода укопани у шут унутар цркве, након њеног рушења. Архитектура, начин градње и остаци зидаог сликарства, као и покретни налази прикупљени током истраживања цркве и гробља, указују на време њене градње и страдања.

Црква је, нема сумње, била монументална грађевина. Њена дужина у основи је 27 m са све припратом, а без припрате 16,85 m. Ширина наоса је 14 m, док је припратна нешто ужа, 11,75 m, што је необично решење с обзиром на то да су једновремено зидани. Поред великих димензија, посебно изненађење представља архитектонски стил у којем је црква грађена. Реч је о српско-византијском типу грађевине, карактеристичном за простор Македоније и Косова и Метохије, те је она заправо најсевернија црква вардарске школе архитектуре у средњовековној Србији. У њеној основи је уписан развијени крст, који чине слободно зидани ступци (1,50 x 1,30 m) на којима је почивала купола изнад централног дела наоса. Олтар је сачињен од три просторије, које се на истоку завршавају апсидама. Централна апсида је споља петострана, јужна и северна су тростране, док су изнутра све три апсиде полукружне. Главни олтарски простор повезан је с проскомидијом и ђакониконом пролазима на северном и јужном зиду олтара. Ступци су били лучно повезани међусобно и са пиластрима на северном и јужном зиду наоса. На западу је припратна, квадратне основе, једновремено зидана са наосом. На делимично очуваном западном порталу припрате сачуван је део полираног мермерног прага и испред монументално камено степениште, док се други, мањи улаз налазио на северном зиду нартекса, са у потпуности очуваним мермерним прагом. У угловима припрате су масивни пиластри, сачињени од великих тесаника, свакако због њихове конструктивне и статичке улоге.

Црква је веома квалитетно грађена, уз коришћење ломљеног камена, опеке и тесаника сиге, који су, између осталог, у виду великих плоча употребљени и за оплату унутрашњих лица зидова наоса и олтара, након чега су омалтерисани. Просечна ширина зидова износи 1 m, са соклом преко 1,30 m. Највећа очуваност зидова иде до приближно 1 m висине, с тим што су северни и јужни зид наоса и северна апсида сачувани само у негативу. Нажалост, нема довољно података о томе како је изгледала фасада цркве. Ако је судити по три тесаника од розикастог камена на спољном лицу главне и јужне апсиде, и она је несумњиво била квалитетно урађена. Дobar део опеке пронађене у шуту је касноантички, у секундарној употреби. Судећи по неколико печата, опека потиче из виминацијумске радионице. Нађен је и део римског натписа на

камену, узидан у цркву, што све заједно указује да је приликом њене градње коришћен материјал са неке оближње касноантичке рушевине, можда Градине на врху Венчаца.

Подница у цркви је слабо очувана. Само 3–4 велике подне плоче од сивог камена откривено је на лицу места у наосу, док је на неким површинама сачувана подлога за под од кречног малтера са отисцима од повађених плоча. Подлога је местимично пробијана гробним ракама из турског времена које су ископане кроз шут, док је у запаном травеју наоса и у припрати подница потпуно уништена још у средњем веку, приликом укопавања покојника у самој цркви.

Унутрашњи зидови наоса и олтара били су осликани. Сачувано је *in situ* неколико квадратних метара зидног сликарства. Реч је о доњим зонама живописа, сликаном соклу. Такође, велики број уломака фресака пронађен је у шуту током истраживања, а издвајају се они са представама лица и ћириличним словима. На основу сачуваних уломака закључено је да се ради о изузетно квалитетном сликарству, које по својим стилским одликама одговара трећој четвртини 14. века. Занимљиво је да зидови приправе не само да нису били осликани, већ нису ни омалтерисани изнутра, па се може претпоставити да радови на осликавању цркве из неког разлога нису доведени до краја.

На основу остатака живописа и одлика архитектуре, црква се датује у средину 14. века, што поткрепљују и покретни налази. Када је архитектура у питању, најближе аналогије се налазе са црквама у Светом Николи Дабарском, Светим Арханђелима код Призрена и Матејчи код Куманова, чувеним задужбинама краља Стефана Дечанског, цара Душана и цара Уроша, па нема сумње да је и црква откривена на локалитету Дворине – Мађарско гробље подно Венчаца такође немањихка задужбина. С којим циљем је она подигнута далеко на северу, близу тадашње српско-угарске границе, и даље је непознаница, мада се с опрезом претпоставља да је у другој половини 14. века била седиште београдске митрополије (пошто су Београд у то време држали Мађари) или неке новоосноване епархије на северу (после 1346.) која је егзистирала до почетка 15. века, када је првобитно седиште београдске епископије повраћено.

Налази новца и других покретних предмета у средњовековним гробовима и испунама гробних рака у наосу и у припрати, као и констатовани хоризонти сахрањивања унутар цркве, указују да је она током прве половине 15. века била напуштена и да је њен унутрашњи простор коришћен за сахране околног становништва. Средњовековно гробље се простире и око цркве, са надгробним плочама од мермера, за сада откривеним на малој површини. Након рушења цркве у другој половини 15. века, преко њених остатака формирано је гробље на којем се сахрањивало све до средине 19. века, с тим што се и ту раздвајају најмање два хоризонта сахрана, од којих се млађи може довести у везу са новопридошлим становништвом у 18. веку. Поједини гробови старијег хоризонта, посебно они са зиданим гробницама, садрже богатије налазе, који сведоче да су у првим вековима турске управе овде боравиле значајније личности, што се, уз сав опрез, може довести у везу и са Павлом Бакићем, последњим српским деспотом који је 1525. године пребегао у Угарску. По народном предању, које први бележи Вук Стефановић Караџић, управо на овом месту су били његови двори. Бакићеве дворе помињу и ђенерал Јован Мишковић, путописац Феликс Каниц и Боривоје Дробњаковић, с тим што Јован Мишковић бележи и предање о некадашњој цркви Светог Илије која се налазила на Мађарском гробљу, па то место зову још и Црквина.

Удружење „Павле Бакић” из Аранђеловца подигло је 2009. године спомен обележје у близини остатака цркве, које је посвећено Павлу Бакићу, српском деспоту, који је столовао на Венчацу до 1525. године (катастарска парцела бр. 3575/2 КО Бања).

Документација о археолошком налазишту чува се у Републичком заводу за заштиту споменика културе под бројем 9-98/2019 од 15. новембра 2019. године.

III. Објашњење основних правних института и појединачних решења

Тачком 1. утврђују се Дворине – Мађарско гробље у селу Бања за непокретно културно добро – археолошко налазиште од изузетног значаја, и доносе се основни подаци о непокретном културном добру.

Тачком 2. наведени су опис изгледа и стања археолошког налазишта и појединих његових делова.

Тачком 3. наведене су границе археолошког налазишта и граница његове заштићене околине.

Тачком 4. наведени су подаци о власнику и држаоцу археолошког налазишта и заштићене околине археолошког налазишта.

Тачком 5. образложене су вредности и особености археолошког налазишта.

Тачком 6. утврђена је категорија археолошког налазишта.

Тачком 7. утврђују се мере заштите, намена и начин чувања, одржавања и коришћења археолошког налазишта, и његове заштићене околине.

Тачком 8. утврђен је саставни део ове одлуке.

Тачком 9. прописано је ступање на снагу ове одлуке.

IV. Процена финансијских средстава потребних за спровођење акта

За спровођење ове одлуке није потребно обезбедити средства у буџету Републике Србије.

**ОБРАЗАЦ ИЗЈАВЕ О УСКЛАЂЕНОСТИ ПРОПИСА СА ПРОПИСИМА
ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ**

1. Овлашћени предлагач прописа: Влада Републике Србије
Обрађивач: Министарство културе
2. Назив прописа
Предлог Одлуке о утврђивању Дворина – Мађарског гробља у селу Бања за непокретно културно добро – археолошко налазиште од изузетног значаја
Draft of the Decision on the determination of Dvorine - Mađarsko groblje in the village of Banja as an immovable cultural property - an archaeological site of exceptional importance
3. Усклађеност прописа с одредбама Споразума о стабилизацији и придруживању између Европских заједница и њихових држава чланица, са једне стране, и Републике Србије са друге стране („Службени гласник РС”, број 83/08) (у даљем тексту: Споразум):
 - а) Одредба Споразума која се односи на нормативну садржину прописа, /
 - б) Прелазни рок за усклађивање законодавства према одредбама Споразума, /
 - в) Оцена испуњености обавезе које произлазе из наведене одредбе Споразума, /
 - г) Разлози за делимично испуњавање, односно неиспуњавање обавеза које произлазе из наведене одредбе Споразума, /
 - д) Веза са Националним програмом за усвајање правних тековина Европске уније.
4. Усклађеност прописа са прописима Европске уније:
 - а) Навођење одредби примарних извора права Европске уније и оцене усклађености са њима, /
 - б) Навођење секундарних извора права Европске уније и оцене усклађености са њима, /
 - в) Навођење осталих извора права Европске уније и усклађеност са њима, /
 - г) Разлози за делимичну усклађеност, односно неусклађеност, /
 - д) Рок у којем је предвиђено постизање потпуне усклађености прописа са прописима Европске уније. /
5. Уколико не постоје одговарајуће надлежности Европске уније у материји коју регулише пропис, и/или не постоје одговарајући секундарни извори права Европске уније са којима је потребно обезбедити усклађеност, потребно је образложити ту чињеницу. У овом случају, није потребно попуњавати Табелу усклађености прописа. Табелу усклађености није потребно попуњавати и уколико се домаћим прописом не врши пренос одредби секундарног извора права Европске уније већ се искључиво врши примена или спровођење неког захтева који произилази из одредбе секундарног извора права (нпр. Предлогом одлуке о изради стратешке процене утицаја биће спроведена обавеза из члана 4. Директиве 2001/42/ЕЗ, али се не врши и пренос те одредбе директиве). /
6. Да ли су претходно наведени извори права Европске уније преведени на српски језик? /
7. Да ли је пропис преведен на неки службени језик Европске уније? /
8. Сарадња са Европском унијом и учешће консултаната у изради прописа и њихово мишљење о усклађености. /